

## **РОЗДІЛ IV**

### **Пам'яткознавство. Етнографія**

УДК 069.15:7(477)

**Тетяна Борис**

#### **Формування художніх колекцій при університетах України (XIX – початок XX ст.)**

У статті висвітлено історію формування художніх колекцій при Харківському, Київському, Новоросійському університетах у XIX ст., процеси перетворення їх у музеї образотворчого мистецтва. Звернуто увагу на особистісний чинник у відкритті і розвитку навчальних музеїв. Проаналізовано особливості формування і поповнення, склад художніх колекцій, роль університетських музеїв в організації навчального процесу.

**Ключові слова:** Харківський університет, Київський університет Святого Володимира, Новоросійський університет, музей образотворчого мистецтва, художня колекція.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Колекціонування предметів старовини й мистецтва, збирання рідкісних книг, монет і зброї на українських землях у XIX ст. стало поширеним явищем не лише у родинах поміщиків, землевласників та громадських діячів. Воно дало імпульс для створення збірок старожитностей при вищих навчальних закладах. Питання формування художніх колекцій при університетах України, які склали основу для відкриття перших музейних закладів, викликають значний науковий інтерес. Адже нагромаджений ними протягом понад сторічного існування досвід виявлення, вивчення та збереження історико-культурних надбань може стати у пригоді при вирішенні сучасних проблем у музейній галузі.

Вивчення українськими дослідниками історії вітчизняного колекціонування і музейництва активізувалося з 1990-х рр. У наукових розвідках останніх десятиріч відображено й окремі аспекти формування художніх колекцій при університетах України, створення і діяльності у вищих навчальних закладах художніх музеїв. Це стосується публікацій М. Бурликіної, В. Снагощенко, Л. Самойленко (характеризують формування колекцій у спеціалізованих кабінетах, музеях університетів), Л. Федорової (простежує виникнення і розвиток у XIX–XX ст. музеїв у Києві), В. Солодової, В. Левченка, Г. Левченко (вивчають історію музейної справи в Одесі), С. Побожія, Л. Мельничук (висвітлюють процеси формування мистецьких колекцій у Харкові). До організації мистецької освіти та музеєзнавчої роботи в XIX ст. у Київському університеті звертається у своїй розвідці дослідниця О. Сторчай. Однак вивчення проблеми формування художнього колекціонування при університетах України у XIX – на початку XX ст. новітня українська історіографія лише започаткувала і потребує подальшого ґрунтовного аналізу.

**Мета статті** – проаналізувати процеси формування художніх колекцій при університетах, які функціонували на українських землях у складі Російської імперії (XIX – початок XX ст.).

**Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.** Протягом XIX – на початку XX ст. головними науково-освітніми осередками України були університети. До них належали Харківський (1805), Київський Св. Володимира (1834) і Новоросійський (1865). З перших років існування діяльність вищих навчальних закладів регламентувалася університетськими статутами (1804, 1835, 1863, 1884). Вони передбачали створення навчально-допоміжних установ, спеціалізованих кабінетів і музеїв, що далі формувалися як навчальні музеї. Переважно їхнє становлення відбувалося з ініціативи приватних осіб, учених і меценатів. Так, зокрема, відкриттю Харківського університету сприяв громадський діяч Василь Назарович Каразін. Завдяки йому університет

отримав найбільше художнє зібрання Ф. П. Аделунга, яке було придбане в Петербурзі наприкінці 1803-го – на початку 1804 р. Зібрання складалося з 2477 творів графічного мистецтва [2, с. 137], зокрема 1297 унікальних гравюр XVI–XVIII ст. майстрів Італії, Німеччини, Голландії, Фландрії, Франції і Англії та 59 акварелей [2, с. 442–443], а також робіт знаменитих митців: Тиціана Вечелліо, Джорджо Вазарі, Аннібале Караччі, Альбрехта Дюрера, Пітера Пауля Рубенса, Антона Ван Дейка й ін. [2, с. 443–447].

Із 1805 р. колекція містилася в університетській бібліотеці [1, с. 643], а з 1877 р. – у Музеї образотворчого мистецтва і старожитностей. Цікаво, що до 1837 р. в університеті спеціальна художня колекція не збиралася. Усі мистецькі надходження спочатку зосереджувалися у кабінеті рисунка й живопису, кабінеті старожитностей, нумізматики (мінц-кабінеті), пізніше – архітектурному [9, с. 5]. Колекція Ф. Аделунга слугувала для кабінетів рисунка і живопису основним посібником із вивчення рисунка, орнаментальних мотивів, а також використання робіт студентами на практиці [2, с. 448]. Тому перед відкриттям університету 1803 р. для кабінету рисунка й живопису Василь Каразін придбав навчальні посібники, бюсти й інше на суму 100 руб., станки для тиснення картин і фарби на 200 руб., у 1805 – ландшафти із Лондона, а в 1806 – естампи на 302 руб. [15, с. 122].

Починаючи з 1814 р., університетське зібрання поповнювалося за рахунок подарунків від приватних осіб або купувалося за кошти університету. Так, наприклад, у кабінет рисунка й живопису надійшли взірці в техніці літографії із оригіналів картин і бюстів, які надало Товариство заохочення художників; літографічні копії з картин Ермітажу, із творів російських митців, етюд, ландшафти; зняті з оригінальних статуй скульптурні копії і декілька гіпсових статуй невеликого розміру, присвячені міфологічній темі [15, с. 123], 163 естампи, а також дві картини від графа Северина Йосиповича Потоцького [2, с. 476].

Другий університетський статут (1835) передбачав улаштування при вищому навчальному закладі музеїв, зокрема Музею образотворчого мистецтва і старожитностей [1, с. 644]. Особливо цією ідеєю захопився професор класичних мов і старожитностей А. Й. Валицький. На його прохання Академія мистецтв створила для музею гіпсові копії з античних статуй [9, с. 5], а саме: два панкратіоністи (давньоримські статуї борців), Боргезький борець, Венера Медіцейська, торс Геркулеса Бельведерського, Венера Калліпігос, Меркурій Флорентійський і ін. Всі зліпки були копіями зі статуй музеїв Флоренції і Лувра [6, с. 63]. Деякі колекції, які увійшли до Музею образотворчого мистецтва і старожитностей, сформувалися дещо раніше в інших навчально-допоміжних установах університету, а саме в кабінетах нумізматики (мінц-кабінет), раритетів і університетській бібліотеці. Колекція Ф. Аделунга надійшла в Музей образотворчого мистецтва і старожитностей після закриття кабінетів рисунка й живопису в 1859 р. [1, с. 644].

Художня колекція Харківського університету з часу його відкриття формувалася насамперед завдяки дарункам та закупівлям. Зазвичай це були копії із оригіналів творів мистецтва. Новим етапом у формуванні збірки став щедрий подарунок від вихованця університету І. Бецького. Перша частина збірки живописних полотен надійшла до навчального закладу в 1856 р. і містила 170 робіт майстрів італійської школи XVI–XVII ст., друга – наступного року – 373 картини вартістю 3000 руб. [15, с. 123–124]. Після реставрації, яку здійснив харківський художник Є. І. Волошинов, живописні твори склали першу в Харкові картинну галерею (1857 р.) [8, с. 486]. Із 543 картин, які передав І. Бецький, в експозиції музею було виставлено 198 найкращих робіт [6, с. 65]. Така цінна, численна й різноманітна за складом художня збірка вийшла за межі навчально-допоміжної установи університету, ставши загальнодоступною для широкого кола громадськості. 26 лютого 1861 р. відбулося офіційне відкриття галереї [6, с. 66].

Із 1864 р. Музей образотворчого мистецтва і старожитностей Харківського університету зазнав певних змін. Колекції кабінетів архітектури, раритетів і старожитностей, рисунка й живопису залишалися незмінними, крім кабінету нумізматики, який був переведений в окреме приміщення. З утворенням 1863 р. кафедри теорії і історії мистецтва музей приєднала до неї, а його колекції розподілили. Музейні предмети археологічного й етнографічного характеру передали в кабінет нумізматики [9, с. 5–6]. Музей почав називатися Музеєм образотворчого мистецтва. Згідно з положенням університету музей очолював завідувач зі складу викладачів історико-філологічного факультету. Серед завідувачів музею був і відомий учений О. Потебня, який чимало зробив для його становлення і облаштування. На цій посаді він перебував упродовж 1867–1884 рр. Головним підсумком діяльності О. Потебні та його помічника Г. Чирикова став опис та каталогізація колекції [16, с. 42].

Протягом 1868–1880 рр. до університету від І. Бецького надійшли старовинні гравюри, альбоми літографій тощо [8, с. 487], від О. О. Потебні – цінні художні твори, а саме: І. Шишкіна «Ялиновий ліс» – 500 руб., Г. Мясоєдова «Молебінь у полі під час посухи» – 2500 руб., зібрання гравюр Ж. Еделінга й акварелі англійського майстра (близько 180 одиниць). У 1881 р. О. Потебня передав завідування музеєм професору О. Кірпічникову, якого у свою чергу змінив у 1884 р. М. Сумцов [5, с. 135].

У наповненні музею новими художніми експонатами значну роль відіграв А. М. Алфьоров. Його колекція налічувала 50 живописних полотен, 421 рисунок, акварелі XII–XIX ст., близько 3 тис. офортів і рідкісних літографій та ін. Роботи російських художників були представлені ескізами К. Брюллова, малюнками І. Айвазовського, І. Шишкіна [9, с. 5–6].

Третій значний дарунок художніх творів університетському музею надійшов у 1886 р. також від випускника Харківського університету А. М. Матушинського [9, с. 6].

Наприкінці XIX ст. музей функціонував під керівництвом М. Ф. Сумцова (1884–1886 рр.). Протягом цих двох років він разом з іншими вченими продовжував вивчення, поповнення і систематизацію художньої колекції. За його пропозицією правління університету звернулося до Академії мистецтв у Петербурзі з проханням надіслати картини із колекції А. І. Куїнджі. Завдяки М. Сумцову музей отримав 16 полотен [10, с. 18].

Слід зазначити, що на початку XX ст. Музей образотвочого мистецтва отримував дарунки від приватних осіб та установ, які дали можливість відкрити відділ місцевого мистецтва. До нього увійшли картини художників О. М. Висезьева, К. Н. Пінєєва, Л. Й. Тракаломта та ін. [9, с. 7].

Із 1834 р. у м. Києві розпочалося становлення та розвиток ще одного науково-освітнього центру – Університету св. Володимира. Художня збірка Київського університету експонувалася в кабінеті рисунка й живопису. Вона складалася з колекцій імператорського Віленського університету, Кременецького ліцею й Уманського базиліанського монастиря [12, с. 414–415], які були передані до новоствореного університету в 1835 р. [12, с. 416]. Завідувачем кабінету рисунка й живопису у 1834–1839 рр. був Бонавентура Клембовський. Він облаштовував його, приймаючи художні колекції з Вільна, Кременця й Умані.

Каталог Віленського університету висвітлює склад художньої колекції, у якій було виокремлено три відділи: скульптури, живопису і гравюри. Відділ скульптури вмщував 40 експонатів (переважно гіпсові зліпки з творів античної пластики), зокрема гіпсові фігури – Меркурій, Купідон, Лаокоон (торс); голови – Гомера, Епікура, Флори, Аполлона; гіпсові бюсти – Петра Великого, Ярослава Потоцького, Адама Чарторийського; маски – імператора Олександра I, імператриць Єлизавети й Катерини та ін. [12, с. 417].

Збірка живопису була невеликою і складалася з 29 картин. Найвідоміші з них – оригінал Вандер-Вейна «Ланшафт», невідомих художників «Портрет голландця», «Дичина», «Цариця Савська у Соломона», «Феб з музами» і ін.

Із Віленського університету надійшла колекція західноєвропейської гравюри XV–XVIII ст., переважно в репродукціях. Згідно з підрахунками Б. Клембовського їх кількість становила 1777 аркушів. Колекція ознайомлювала з історією гравірувального мистецтва різних епох і народів. У ній були представлені зразки творів німецької, нідерландської, фламандської, італійської, французької, англійської і російської шкіл граверів. Збірка німецької гравюри була представлена творами XV–XVI ст., серед яких 23 аркуші Альбрехта Дюрера, Лукаса Кранаха, Луки Кіліана та ін. Нідерландська гравюра XVI ст. була репрезентована іменами Луки Лейденського, Корта Корнеліса, Генріха Гольціуса й ін.; італійська гравюра XV–XVI ст. – видатними майстрами італійського естампу Стефано делла Белла, Джованні Франческо Грімальді й ін.; французький естамп XVII ст. – роботами Антуана Массона, Жерара Еделінка, П'єра Сімона і ін.; гравірувальне мистецтво Англії XVIII ст. – творами Вільгельма Шарпа, Джона Кейза Шервіна та ін. Російська школа граверів складалася із 17 аркушів [12, с. 417–419].

Після закриття Кременецького ліцею до Київського університету Св. Володимира було передано художні колекції із 450 творів графіки, живопису, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва. Із живописних творів, що надійшли до навчального закладу, слід відзначити картини Б. Клембовського «Портрет В. Пелікана», Віже Лебрена «Портрет Станіслава Августа Понятовського», невідомих майстрів «Портрет Адама Чарторийського», «Портрет міністра П. Завадовського» та ін. Колекція гравюри складалася переважно із репродукційних творів: Леонардо да Вінчі, Сальватора Роза, Карла

Маратті, Шарля Ле Брена і ін. Збірка рисунків вміщувала зображення академічних, міфологічних фігур [12, с. 420–421].

24 квітня 1834 р. з Уманського базиліанського монастиря до університету надійшла колекція західноєвропейської гравюри XVIII–XIX ст. і рисунків.

За час завідування Б. Клембовського (1834–1839) [12, с. 413] кабінет рисунка й живопису університету збагатився літографіями (108), картиною «Портрет імператора Миколи I» художника Ф. Крюгера [12, с. 422–423].

На 1 січня 1840 р. у колекції вже налічувалося 856 предметів, серед них 62 картини, виконані у техніці олійного живопису, 12 копій голови, 631 рисунок, 151 літографія. У скульптурному кабінеті – 448 експонатів, із них 23 гіпсові зліпки, 408 зображень на камені, 17 скульптурних інструментів. У кабінеті гравюри – 1777 предметів, серед них 1088 гравюр, 339 гіпсових зліпків, 350 інструментів і приладів [12, с. 424].

У 1842 р. згідно з новим статутом Київського університету Св. Володимира були створені три музеї: образотворчого мистецтва і старожитностей, зібрання архітектурних моделей і зібрання для рисувальної школи. У 1863 р. два останні були закриті, а музейні предмети, які перебували в них на зберіганні, надійшли до Музею образотворчого мистецтва і старожитностей університету [4, с. 89].

Художня колекція Київського університету Св. Володимира не тільки забезпечувала можливість повноцінної організації навчального процесу під час вивчення рисунка й живопису, а й слугувала удосконаленню майстерності художників, іконописців [13, с. 97].

Велика заслуга поповнення художньої колекції на 245 предметів належить Гаврилові Ваську, який у 1847–1863 рр. обіймав в університеті посаду викладача рисунка [14, с. 271].

Згідно з новим статутом Київського університету Св. Володимира 1863 р. викладання рисунка, живопису й архітектури в університеті було припинено [13, с. 99].

Важливе значення для розвитку мистецької освіти в університеті мало відкриття 1876 р. кафедри теорії і історії мистецтв. У зв'язку з появою нового структурного підрозділу з художньої колекції було виокремлено старожитності, які в 1877 р. надійшли до музею монет і медалей. Предмети красивих мистецтв склали основу нового закладу – Музею образотворчого мистецтва. До збірки мистецьких пам'яток музею увійшли олеографічні картини, які відображали епохи і стилі архітектури; гіпсові копії; копії з картин (хромолітографічні й олеографічні); декілька гравюр; гравюри російських майстрів XVIII–XIX ст. [4, с. 90].

На початку XX ст. діяльністю Музею образотворчого мистецтва університету опікувався Григорій Павлуцький. Завдяки його ентузіазму мистецька збірка поповнилася унікальними предметами, які могли б зайняти почесне місце в найкращих музеях того часу.

Активне формування художньої збірки, викликане потребами організації навчального процесу, відбувалося й у Новоросійському університеті. Усі навчально-допоміжні кабінети і музеї, котрі функціонували в цьому закладі, утворилися із колекцій реорганізованого Рішельєвського ліцею.

Створенням Музею образотворчого мистецтва у Новоросійському університеті займався професор Ф. А. Струве [11]. Під його керівництвом для музею було придбано велику колекцію гіпсових копій пам'яток класичної скульптури, картини «Полтавська битва» (Ф. Портнова), «Пушкін на березі моря» (мариніста І. Айвазовського, який спеціально написав її для Новоросійського університету), п'ять картин західноєвропейських шкіл (які придбав професор І. Маркузен в Італії та Німеччині) та ін. [7, с. 59].

Велику роль у збільшенні колекцій університетського музею відіграв Никодим Павлович Кондаков, який у 1870 р. очолив кафедру теорії й історії мистецтв. У 1880 р. він придбав велику збірку теракот і творів мистецтва, яка розмістилася в експозиції музею.

Крім викладачів Новоросійського університету, збірку поповнювали й приватні особи. Наприклад, викладач Херсонської гімназії С. Білий подарував музею порцеляновий кавовий сервіз із золотим покриттям роботи майстрів Сервської мануфактури [7, с. 60], а також передав згідно з заповітом І. Самсонова 61 картину. Всі твори живопису склали основу невеликої картинної галереї, створеної при музеї [11]. У ній виділялися твори І. Айвазовського, М. Клодта, М. Красовського, Е. Вільє де Ліль-Адана, М. Дубровського, К. Сомова, І. Шишкіна та ін. [7, с. 61].

Кількість предметів у музеї постійно збільшувалася. Станом на 1 січня 1879 р. музей містив: 586 видань з естампами, творів з рисунками й атласами; 243 хромолітографії, літографії і гравюри; 69 оригінальних картин; 144 гіпсових статуї, бюстів, барельєфи, обелісків; 25 виробів зі слонової

кістки; 90 оригінальних скульптур; 11 давньогрецьких розписних ваз; 169 стародавніх амфор і ручок з клеймами. До збірки також входили дрібні старожитності, фотографії [7, с. 60].

Після від'їзду на початку 1888 р. Н. П. Кондакова до Санкт-Петербурга Музей образотворчого мистецтва університету по черзі очолювали професори О. Ф. Базинер, О. І. Кірпічников, Ф. І. Успенський та ін. Саме завдяки Федору Успенському до університетського музею в 1892 р. надійшли копії стародавніх ікон, які зберігалися в музеях Москви.

У 1902 р. Музей образотворчого мистецтва Новоросійського університету отримав нове приміщення. Його фонди містили значну кількість творів живопису, монет, медалей, фотографій та ін. Вони активно використовувалися в університеті як комплекс наукових і навчально-допоміжних матеріалів [3, с. 93].

**Висновки.** Отже, відкриті у XIX ст. на українських землях у складі Російської імперії університети стали осередками художнього колекціонування. Розміщені спочатку в університетських навчальних кабінетах, після поповнення збірки творів мистецтва складали фонди музеїв образотворчого мистецтва. Комплектуванням і поповненням мистецьких збірок займалися висококваліфіковані кадри університетів – наукова і творча інтелігенція, громадсько-політичні діячі, меценати. Завдяки подвижницькій роботі викладачів університетів художні колекції стали складовою частиною навчального процесу під час викладання рисунка і живопису, теорії та історії мистецтва.

#### *Джерела та література*

1. Багалеї Д. И. История города Харькова за 250 лет существования (1655–1905) : истор. моногр. В 2 т. / Д. И. Багалеї, Д. П. Миллер. – Репр. изд. – Харьков : [б. и.], 2004. – 982 с.
2. Багалеї Д. И. Опыт истории Харьковского университета (по неизданным материалам). В 2 т. Т. 1 : 1802–1815 / Д. И. Багалеї. – Харьков : Тип. и литогр. Зильберга, 1893–1898–1904. – 1204 с.
3. Бурлыкина М. И. Музеи высших учебных заведений России на рубеже XIX–XX вв. / М. И. Бурлыкина // Вопросы музеологии. – СПб., 2012. – № 2(6). – С. 88–97.
4. Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях Императорского университета Св. Владимира (1834–1884) [Электронный ресурс] / под ред. В. С. Иконникова. – Киев : В типогр. Императ. ун-та Св. Владимира, 1884. – 416 с. – Режим доступа : <http://www.rare.univ.kiev.ua/eng/showbook/showbook.php3?0470699>
5. Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования (1805–1905) / под ред. М. Л. Халанского, Д. И. Багалея. – Харьков : Тип. Адольфа Даре, 1908. – 415 с.
6. Лапина М. С. У истоков Музея изящных искусств и древностей Харьковского университета / М. С. Лапина // UNIVERSITATES. – X. : Поліарт, 2013. – № 1. – С. 54–69.
7. Левченко В. З історії Новоросійського університету «Музей изящных искусств» / В. Левченко, Г. Левченко // Південний захід. Одесика : іст.-краєзнав. наук. альм. – Одеса : Друк. дім, 2010. – Вип. 10. – С. 56–67.
8. Мельничук Л. Іван Єгорович Бецький – колекціонер, видавець, меценат / Л. Мельничук // Художня культура. Актуальні проблеми : наук. вісн. – К. : ХІМДЖЕСТ, 2010. – Вип. 7. – С. 483–490.
9. Музейна справа на Харківщині: становлення і розвиток : наук.-допоміж. покажчик / Держ. закл. «Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка»; [уклад. Т. О. Сосновська, В. О. Ярошик]. – X. : [б. в.], 2009. – 265 с.
10. Павлова О. Г. Мистецтвознавча діяльність професора Харківського університету М. Ф. Сумцова (до 150-річчя з дня народження) / О. Г. Павлова // Вісн. Харк. нац. ун-ту. Історія. – X. : НМЦ «СД», 2004. – Вип. 36 (633). – С. 12–21.
11. Солодова В. Музейна справа в Одесі за часів Російської імперії (1825-1917 рр.) [Електронний ресурс] / В. Солодова // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 2004. – Т. 12. – 278 с. – Режим доступа : [http://www.archives.gov.ua/Publicat/Studii/Studii\\_2004.12\\_11.php](http://www.archives.gov.ua/Publicat/Studii/Studii_2004.12_11.php)
12. Сторчай О. Бонавентура Клембовський, мистецька освіта і художня у Київському університеті в 30-ті рр. XX ст. / О. Сторчай // Художня культура. Актуальні проблеми : наук. вісн. – К. : Фенікс, 2007. – Вип. 4. – С. 409–434.
13. Сторчай О. Гаврило Василько – викладач рисунка і живопису в Київському університеті (1847–1863) / О. Сторчай // Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідж., рец. : зб. наук. пр. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2007. – Вип. 7. – С. 95–100.
14. Сторчай О. Панорамний огляд мистецько-освітніх процесів у Київському університеті 1834–1924 рр. / О. Сторчай // Мистецькі обрії 2008 р. Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки : альманах. – К. : Музична Україна, 2008. – Вип. 1(10). – С. 270–278.
15. Фойгт К. Историко-статистические записки об императорском Харьковском университете и его заведениях от основания университета до 1859 года / К. Фойгт. – Харьков : [б. и.], 1859. – 173 с.
16. Харківський університет – рідному місту. – X. : НМЦ «СД», 2004. – 200 с.

**Борис Татьяна. Формирование художественных коллекций при университетах Украины (XIX – начало XX ст.).** На протяжении XIX – в начале XX ст. на украинских землях, входящих в состав Российской империи, кроме частного коллекционирования собраниями древностей начали активно заниматься университеты. Основу коллекции Харьковского университета составило собрание Ф. Аделунга. С 1837 г. здесь начал действовать Музей изящных искусств и древностей. В его работе принимали участие А. Валицкий, И. Бецкий, А. Потебня и др. Художественная коллекция Киевского университета формировалась из собраний Виленского университета, Кременецкого лицея и Уманского базилианского монастыря. Ее дальнейшей организацией занимались Б. Клембовский, Г. Васько, Г. Павлуцкий. Музей изящных искусств Новороссийского университета был создан из коллекции Ришельевского лицея. С ним связана деятельность Ф. Струве, Н. Кондакова, Ф. Успенского и др. Художественные коллекции использовались для преподавания рисунка и живописи, теории и истории искусства, с популяризаторской целью.

**Ключевые слова:** Харьковский университет, Киевский университет Святого Владимира, Новороссийский университет, музей изящных искусств, художественная коллекция.

**Borys Tatyana. The Formation of Art Collections at the Universities of Ukraine (XIX – Early XX Century).** During the XIX – early XX century. on the Ukrainian lands, belonging to the Russian Empire, except private collecting, universities were actively engaged in collecting antiquities. The basis of Kharkov University collection was formed of a F. Adelunga's collection. Since 1837 the Museum of Fine Arts and Antiques began to function there. A. Walicki, I. Betsky, A. Potebnya and others took part in its work. Art Collection of Kiev University was formed of collections of Vilna University, Kremenets Lyceum and Umansk Basilian monastery. B. Klembovsky, G. Vasko, G. Pavlutsky were engaged in Its future organization. The Museum of Fine Arts of Novorossiysk University was created of a collection of Rishelevskaya Lyceum. The work of F. Struve, N. Kondakov, F. Uspensky, etc. is connected with it. Art collections were used for teaching of drawing and painting, art theory and history, with an aim of popularization.

**Key words:** Kharkov University, the University of St. Vladimir of Kiev, Novorossiysk University, the Museum of Fine Arts, art collection.

Стаття надійшла до редколегії  
23.04.2013 р.

УДК 94(477.82)«19»

Олена Кушпетюк

### Епархіальне давньосховище в Житомирі: 120 років від часу заснування

У статті досліджено діяльність Волинського епархіального давньосховища та створеного при ньому Волинського церковно-археологічного товариства як єдиної організаційної структури, підпорядкованої справі збору, вивчення і збереження пам'яток старовини та ґрунтового дослідження волинської землі. Схарактеризовано основні форми роботи працівників Волинського епархіального давньосховища щодо збору, збереження та представлення в експозиції пам'яток старовини краю.

**Ключові слова:** Волинське епархіальне давньосховище, Волинське церковно-археологічне товариство, пам'ятка старовини, експозиція, екскурсійна діяльність, волинознавчі дослідження, археологічний з'їзд.

**Постановка наукової проблеми та її значення.** Центрами збереження історико-культурної спадщини нашої держави є музейні заклади. У сучасному суспільстві музеї, перетворюючись в активних суб'єктів громадського життя, покликані виконувати цілу низку важливих соціокультурних завдань. У справі активізації їх роботи неможливо обійтися без використання досвіду перших музейних закладів. Тому сьогодні особливо актуальним є вивчення історії українського музейництва загалом та досвіду діяльності окремих музеїв зокрема.

120 років тому, 15 травня 1893 р., у місті Житомирі було відкрито перший загальногубернський музейний заклад – Волинське епархіальне давньосховище. Об'єднуючи навколо себе місцевих любителів і знавців старовини, цей заклад з часом перетворився на важливий осередок дослідження та збереження церковно-історичних старожитностей Волині.

**Аналіз досліджень цієї проблеми.** У сучасній історіографії здійснено спроби простежити процес заснування й розгортання діяльності Волинського епархіального давньосховища. Серед робіт, присвя-